

Klasszikus héber nyelv 4.:

Szintaxis

BBN-HEB11-204

Koltai Kornélia, Biró Tamás

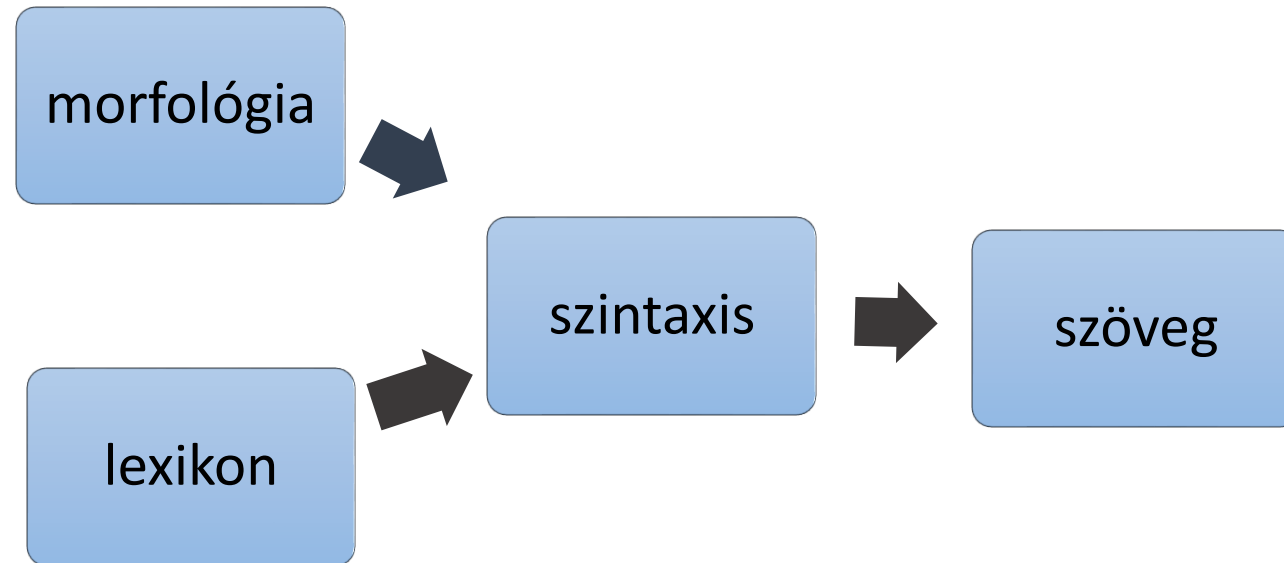
2015. szeptember 30.

Melléknevek, névmások, előjárók:
az elsőéves tananyag ismétlése

Témaválasztás házi dolgozatra

Az óra céljai:

- Középhaladó bibliai héber nyelvtan: *a szavaktól a szövegig*

- Az elsőéves tananyag átisméltése

A félév szerkezete

Alulról felfelé építkezve:

- Szófajok (*parts-of-speech*):
  - Főnevek, névszók 2. fejezet
  - Igék 3. fejezet
  - Egyebek („partikulák”, *particles*) 4. fejezet
- Szókapcsolatok (szó szerkezetek, szintagmák; *phrases*)
- Tagmondatok, mellékmondatok (*clauses*) 5. fejezet
- Mondat (*sentence / utterance*) 5. fejezet
- Szöveg

A főnévről (és a sémi nyelvekről)

Szófajok a nyelvi szintek szerint: a főnév...

- Szemantika:
  - ???
  - Konkrét vagy elvont, élő vagy élettelen, stb.
- Szintaxis:
  - A mondatban az alany, a tárgy, a birtokos, stb. szerepét töltheti be.
- Morfológia:
  - Infleksiós (ragozási) morfológia: főnévragozási paradigma (*declination*) szerint
  - Derivációs (képzési) morfológia és szóösszetétel: „főnévként” viselkedik

A magyar esetrendszer

Nominativus, accusativus, illativus, inessivus, elativus, sublativus, superessivus, delativus, allativus, adessivus, ablativus, dativus, instrumentalis, translativus, causalis-finalis, essivus, terminativus, distributivus, temporalis, distributiv-temporalis, sociativus, locativus...

https://lh6.googleusercontent.com/u__edOq7Ap0/TW4_gmVdc8I/AAAAAAAAAdA/sJJChK0KVh0/s1600/fonevek_ragrendszer.jpg

The Hungarian case system

Grammatical cases

nominative	—	no ending; marks the subject
accusative	-t	marks the direct object

Locative cases

illative	-ba/-be	into
inessive	-ban/-ben	in
elative	-ból/-ből	out of, out from
sublative	-ra/-re	onto
superessive	(-o/-e/-ö)-n	on, at
delative	-ról/-ről	off, from, about
allative	-hoz/-hez/-höz	toward
adessive	-nál/-nél	near, at
ablative	-tól/-től	(away) from

Oblique cases

dative	-nak/-nek	to, for
instrumental	-val/-vel	with
translative	-vá/-vé	(turning) into
causal-final	-ért	for the purpose of
essive-formal	-ként	as
terminative	-ig	until, up to
distributive	(-o/-a/-e/-ö) -nként	per, each

Less productive cases

temporal	-kor	at (plus time expression)
distributive-temporal	(-o/-e/-ö)-nta	per, every (plus time expression)
sociative	(-o/-a/-e/-ö/) -stul/-stül	(together) with
locative	-t(-o/-e/-ö)-tt	at

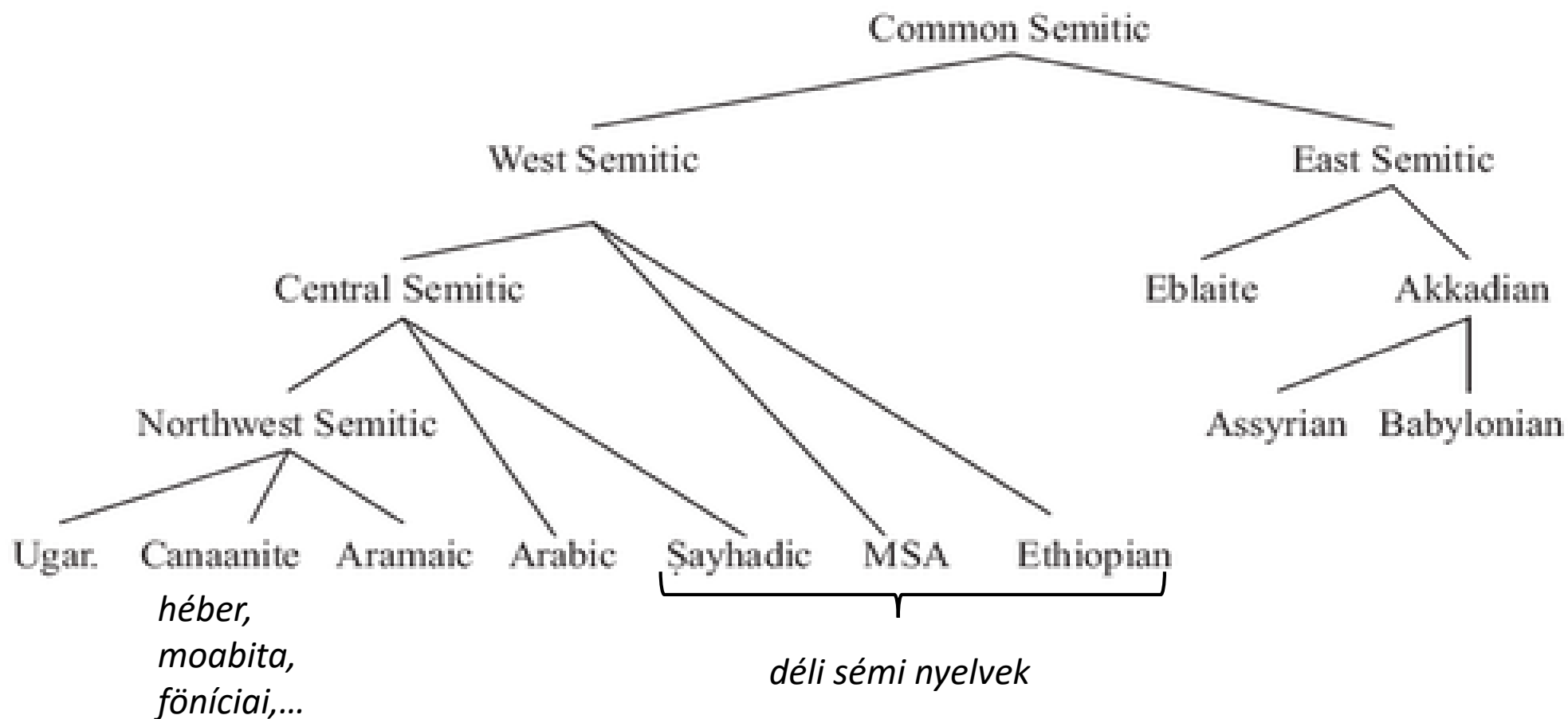

A szanszkrit esetrendszer

*nominativus,
vocativus,
accusativus,
instrumentalis,
dativus,
ablativus,
genitivus,
locativus*

Singular	Nominative	suhṛd (m) suhṛt	vāc (f) vāk	manas (n) manah
	Vocative	suhṛt	vāk	manah
	Accusative	suhṛdam	vācam	manah
	Instrumental	suhṛdā	vācā	manasā
	Dative	suhṛde	vāce	manase
	Ablative	suhṛdah	vācaḥ	manasaḥ
	Genitive	suhṛdah	vācaḥ	manasaḥ
	Locative	suhṛdi	vāci	manasi
Dual	Nom/Voc/Ac	suhṛdau	vācau	manasī
	Inst/Dat/Abl	suhṛdbhyām	vāgbhyām	manobhyām
	Gen/Loc	suhṛdoḥ	vācoḥ	manasoḥ
Plural	Nom/Voc	suhṛdah	vācaḥ	manāṃsi
	Accusative	suhṛdah	vācaḥ	manāṃsi
	Instrumental	suhṛdbhiḥ	vāgbhiḥ	manobhiḥ
	Dat/Abl	suhṛdbhyaḥ	vāgbhyaḥ	manobhyaḥ
	Genitive	suhṛdām	vācām	manasām
	Locative	suhṛtsu	vākṣu	manaḥsu

A héber a sémi nyelvek családjában

Akkád (óbabiloni) esetrendszer

*nominativus,
accusativus,
genitivus,*

(oblique = acc + gen.)

Sing.	<i>masc.</i>	<i>fem.</i>
Nom	šarrum	šarratum
Acc	šarram	šarratam
Gen	šarrim	šarratim
Dualis		
Nom	šarrān	šarratān
Acc+Gen	šarrīn	šarratīn
Pluralis		
Nom	šarrū	šarrātum
Acc+Gen	šarrī	šarrātīm

Proto-sémi esetrendszer

Nominativus:

az önmagában álló főnév esete

Accusativus:

az igéhez kapcsolódó főnév esete

Genitivus:

a főnévhez kapcsolódó főnév esete

(oblique = acc + gen.)

V.ö. A&Ch. p. 4.

Sing.   *m a s c.*

Nom   *-u-*

Acc   *-a-*

Gen   *-i-*

Dualis

Nom   *-ā-*

Acc+Gen   *-ay-*

Pluralis

Nom   *-ū*

Acc+Gen   *-ī*

V.ö. pl. az akkád, arab, ugariti nyelvekkel.

Tanulság és figyelmeztetés

- Szintaxis: mely szófajok milyen szerepet töltenek be a mondatban?
- A félév során három szint keveredni fog:
  - Morfológia (alaktan)

Például: *-ti, -ta, -t, Ø, -a, -nu, -tem, -ten, -u* szuffixumot kap.
  - Szintaxis (mondattan)

Például: *az igei állítmány szerepét tölti be, alaphelyzetben a mondat elejére kerül, az alannyal egyezik nemben, számban és személyben.*
  - Szemantika (jelentéstan)

Például: *befejezett (leggyakrabban múlt idejű) cselekvést fejez ki.*

Tanulság és figyelmeztetés

- Szintaxis: mely szófajok milyen szerepet töltenek be a mondatban?
- A félév során három szint keveredni fog:
  - Morfológia (alaktan)
  - Szintaxis (mondattan)
  - Szemantika (jelentéstan)
- A három összeforr, ami nélkül nem jutunk el a szavaktól a szövegig.
- Sok hagyományos nyelvtan (így a tankönyvünk is) összemossák őket.
- Tudatosítsuk a különbséget, mielőtt a kölcsönhatásukat vizsgáljuk.

Forma (morfológia és szintaxis) vs. jelentés (szemantika)

Hogy eljussunk a szavak alakjától a szöveg jelentéséig:

- Adott forma, például

- elöljáró nélküli főnév
- constructus-os szerkezet
- perfectumban álló ige

milyen jelentéseket fejezhet ki?

néhány forma

- Adott jelentést, például

- megszólítást
- birtokviszonyt
- jövő idő

milyen formák fejezhetnek ki?

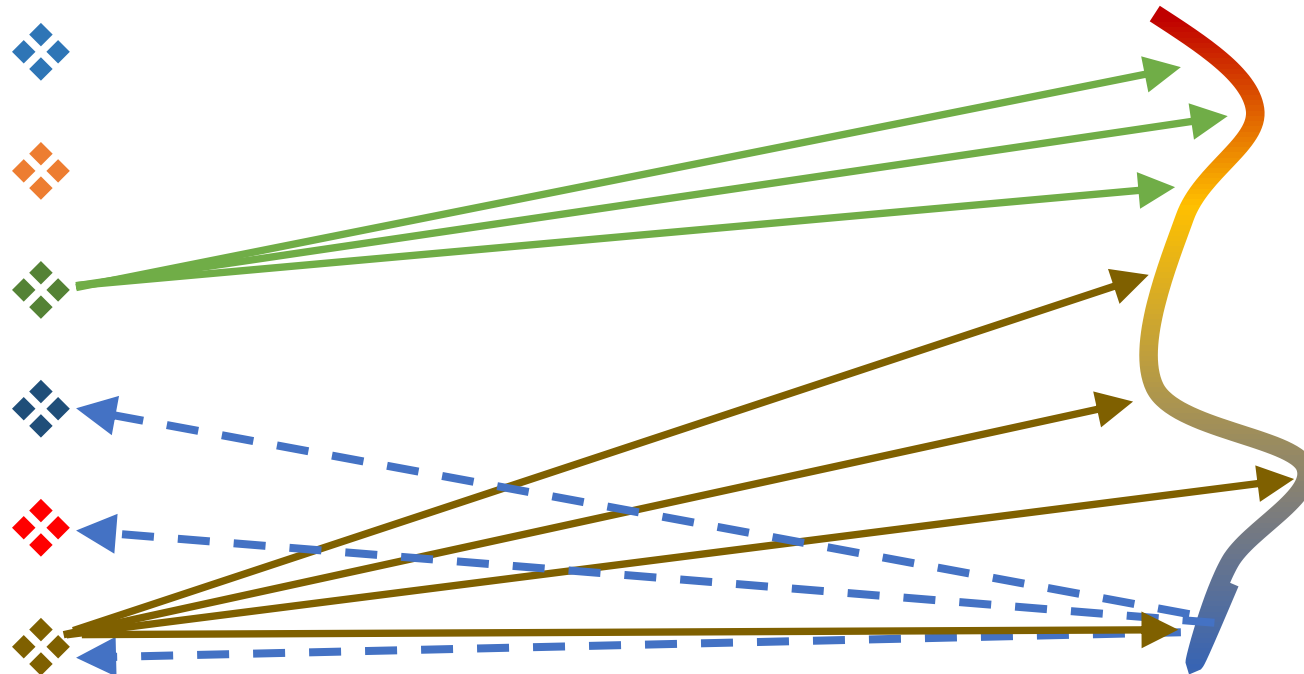
*a lehetséges jelentések
széles spektruma*

Forma (morfológia és szintaxis) vs. jelentés (szemantika)

• Adott forma

• Adott jelentést

milyen jelentéseket fejezhet ki?

milyen formák fejezhetnek ki?

Arnold & Choi 2.1-2.3

2.1 Nominativus: az önmagában álló főnév esete

- Alany (*subject*)
- Állítmány névszói része (*predicate nominative*): állítmányi nominativus
- Vocativus
- Nominativusi absolutus (*casus pendens*)

Kiemelt főnév (főnévi szerkezet) vs. *témaismétlő névmás*

(1) *Dávid a király.* (2a) *Dávid, király vagy.* (2b) *Dávid, te vagy a király.* (3) *Dávid, ő a király.*

Topik és fókusz

(avagy a magyar nyelv szórendje nem is annyira szabad?)

A gyerek megette a kenyeret.

A kenyeret megette a gyerek.

A gyerek a kenyeret megette.

A kenyeret a gyerek megette.

Megette a gyerek a kenyeret.

Megette a kenyeret a gyerek.

A gyerek ette meg a kenyeret.

A kenyeret ette meg a gyerek.

A gyerek a kenyeret ette meg.

A kenyeret a gyerek ette meg.

* Ette meg a gyerek a kenyeret.

* Ette meg a kenyeret a gyerek.

Topik és fókusz

(avagy a magyar nyelv szórendje nem is annyira szabad?)

A gyerek a kenyeret ette meg, nem az almát.

* A gyerek a kenyeret ette meg, nem a felnőt.

A gyerek a kenyeret ette meg, a felnőt pedig az almát.

? A gyerek a kenyeret ette meg, az almát pedig a felnőt.

* A kenyeret a gyerek ette meg, nem az almát.

A kenyeret a gyerek ette meg, nem a felnőt.

A kenyeret a gyerek ette meg, az almát pedig a felnőt.

? A kenyeret a gyerek ette meg, a felnőt pedig az almát.

Topik és fókusz

- Alapjelentés:

$F(x,y)$: 'x F-ezi y-t'.

A gyerek megette a kenyeret.

- Topik:

x-ről azt állítom, hogy $F(x,y)$.

kis szünet

A gyerek — megette a kenyeret (a felnőtt pedig...).

y-ról azt állítom, hogy $F(x,y)$.

A kenyeret — a gyereke megette (az almát pedig...).

- Fókusz:

X elemei közül csak x-re igaz, hogy $F(x,y)$.

A GYEREK ette meg a kenyeret (és nem a felnőtt).

Y elemei közül csak y-ra igaz, hogy $F(x,y)$.

A KENYERET ette meg a gyerek (és nem az almát).

„írtó”
hangsúly

Módosult (másodlagos) jelentésű mondatok: *topik, fókusz, továbbá kérdés, felszólítás, óhajtás stb.*

- Alapjelentés → alapszórend (?)
- Módosított jelentés → az adott nyelv
  - nem fejezi ki nyelvi eszközzel
  - hangtani eszközökkel (hangsúly, intonáció, szünet) fejezi ki (pl. angol; írott nyelv esetén nem tudhatjuk)
  - extra morfémat használ (pl. a japán *wa* topikmarker)
  - speciális szerkezetet használ (pl. angol *cleft construction: it is X that...*)
  - módosított szórendet használ

2.2 Genitivus: a főnévhez kapcsolódó főnév esete

A constructus-os szerkezet kifejezhet:

- Possessive: birtoklás
- Relationship: családi-társadalmi viszony
- Gen. subjectivus: alanyi genitivus (1)
- Gen. objectivus: tárgyi genitivus (2)
- Attributive: jelzői használat (gen. qualitatis)
- Specifikáció: tekintethatározói genitivus
- Cause: okhatározói genitivus
- Purpose: célhatározói genitivus
- Means: eszközhatározói genitivus
- Material: anyagnév
- Measure: mennyiség
- Explicative: „magyarázó” (tulajdonnevek)
- Superlative: felsőfok

(1) Az oroszlán simogatása veszélyes.

(2) Az oroszlán simogatása veszélyes.

(1) שְׂמֵרֵי *inf. constr. + főnévi birtokos szuffixum*

(2) שְׂמֵרָנִי *inf. constr. + igei tárgyi szuffixum*

A birtokviszony kifejezése a bibliai héberben

- Constructus-os szerkezet

(B.T. magánvéleménye: a szerepét a szóösszetétellel is vessük össze.)

- לְ (V.ö.: a dativus és a genitivus „közelsége” sok nyelvben, pl. a magyarban.)

הנה ראיתי בן לְישי בית הלחמי (1Sám. 16:18)

„...íme, láttam a bettlehemi Jisáj fiát/a fiát a bettlehemi Jisájnak...”

- Kései Bibliai Héber (LBH): הנה מטתו שְלִי שלמה (Énekek Éneke 3:7)

„Íme Salamon ágya / az ágy, amely Salamoné...”

Klasszikus BH *ašer* + *le...* > LBH *še...* + *le...* > rabbinikus (misnai) héber korban *šel*

2.3 Accusativus: az igéhez kapcsolódó főnév esete

- 2.3.1 Tárgy (*object*)

- Iránytárgy (*affected*)
- Eredménytárgy (*effected*)
- Belső tárgy (*internal*)
- (Fakultatív) bővítmény
- Kettős tárgy: *bár szemantikailag kifejezhet mást is, mint a hagyományos tárgy, de morfológiai-szintaktikai szempontból két vonzat is accusativus/tárgy.*

- 2.3.2 Határozói accusativus: hely, idő, mód, állapot, specifikáció, anyag, eredmény

„Bizonyíték” arra, hogy valami héberben tárgy/acc. esetben áll: תא prepozíció, ha határozott.

Házi feladat

Következő órára: olvasandó + házi feladat

1. Elolvasni: 2.4-2.6 szakaszok.
2. Melléknevek, névmások, névelő: az elsőéves tananyag átisméltése.
3. Eddig fel nem dolgozott 20 bibliai versből
  - keressen példá(ka)t a négyféle nominativusra,
  - keressen példá(ka)t a constructus-os szerkezet típusaira
  - keressen példá(ka)t a tárgyi, ill. határozói értelemben használt accusativusra.

Papíron, a tanszéki titkárságon leadva. Határidő: **hétfő** dél (12:00).

*Viszlát
jövő szerdán!*